

ШЫН

Совет Эвиелиния Коммунист партиясының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
ажылчы чоннар депутаттарынын область Советинин органы

1954
ДЕКАБРЬ
14
ВТОРНИК
№ 246 (3183)

ӨРТӨӨ 20 КОП.

Колхозтарын хуваатпнас фондурар өскөн (1 ария).
СОВЕТ ДЕМОКРАТИЯНЫҢ ЧАА ТИП-ЛЕГЕЗИ (1 ария).
Улус судтарынын соңгудалары (1 ария).
ТАЙБЫҢ ДЭЭШ, УЛУСТАР АРАЗЫНГА НАЙЫРАЛ ДЭЭШ! (1 ария).
Г. Базунов.—Тракторлар болгаш машиналар септелгезинин темпини дүргөдөдүр (2 ария).
Франциянын, Англиянын болгаш АКШ-тын чазактарына Совет чазактын нотамы (2 ария).
С. Серин-оол.—Туруг планын күчөткөш, келир чылдын тудууна белеткенип турар (2 ария).
А. Глотов.—Кызык агротехникти хеччелериниң планын чедишкенин күсүдүр (3 ария).
Т. Юно.—Көдө черлерин радиождур ажилды күчөткөдүр (3 ария).
Ф. Сегленей.—Ички Салчак каникулда (3—4 ариялар).

Чехословакиянын компартиянын ТБ-нин бирги секретары А. Новотныйнын 50 хар харлааны (4 ария).
Француз-совет керөөнүн он чылдыга холбаштырган байырыг хурал (4 ария).
КНО-нун Кол Ассамблеянын IX сессиясы (4 ария).
Чүрүлдөлери чугаалажышкынар дулазы-биле таарыштырары дөш (4 ария).

Көдээ ажил-агый артелинин Уставын шыңгы сагыыр

Бистин чуртувуска колхоз тургузууну тилгени болгаш бижикканы Коммунист партиянын политиказынын шынынын чыныначак бадыткалы болган. Коммунист партия болгаш Совет чазак социалист тургузушкунуну бүгү үе-чаларында колхозчу тургузуну бижылаарышче уланган чугула хеччелерин ботандырып келген. Шыңгы колхоз тургузууну үндешинериниң үндешини—ниитиниң өчүзүн бүгү хемчег-биле бижылаарын болгаш камгалаарын бирги чөргөниң улуг жүр-дузалыг айтырын кылдыр көрүп келген.

Социалист көдээ ажил-агыйнын шыгарангай чедишкенини болза, колхоз тургузуунга коммунист партиянын политиказынын, колхозтарын бүгү хемчег-биле бижылаарышче, оларнын ниити өчүзүн көүгөлдеришче, колхозчуларнын чагай амдыралын өздөштүрүшчү Уланган политикаын түнели болур. Ол политика колхозчу амдыралын колхозчуларга—көдээ ажил-агый артелинин Уставында сенишкен. Уставта колхозчуларнын хуузуна эрге ажилтарын ниитиниң эрге-ажыктары-биле шын холбаштырарын, ниитиниң эрге-ажыктарына хууну эрге-ажыктарын чыгарышкын долу ниитилерин тодаратынган. Көдээ ажил-агый артелинин Уставын амдыралга долузу-биле чорулары партия болгаш совет ажилдагыларын чугула соругазы болурун партия кезде айтып келген. Ичангаш көдээ ажил-агый артелинин Уставын яны бүгү хемчег-биле хажыр болгаш үрөөр чоруктар-биле шийтерилгемисежир партия болгаш чазактын хайгааралыг үргүзүп турар келген.

Бистин областын анык колхозтары орналас, ажил-агый талазы-биле улам-ла бижыгып, оларнын ниити ажил-агый саймалары турар.

Индиг болза-даа, бистин областын колхозтарына көдээ ажил-агый артелинин Уставын хажыр чоруктарын фактылар бар болуп турган. Чер-черин партия, совет болгаш көдээ ажил-агый оргналарынын талазында уставы каржызы-биле үрөп хажыр чоруктарга улуг сөөктү чыгарды шыңгы хемчелерин алган-ды ниитиниң черлерин, мадарын болгаш эт-хөргөзүн саччыдап төчөгөлөр чүүлдер эвезелген, колхозтарга күш-ажылдык оргнацияны, салгыла-чуруму болгаш колхоз бүдүрүлгезинге бүгү колхозчуларнын киржилгезиңиң экижээ. Колхозтарын хөй алдыры ажил-агыйлары болгаш хуваашпас фондурду чыл бүгү шапкын өзүп турар.

Индиг-даа болза, областын чамдык райондарында көдээ ажил-агый артелинин Уставын үрөп турар хажымшыкынар ам-даа бар болуп турар. Чижээ, Чен-Хемчик районда Жланов аттыг көдээ ажил-агый артелинин хову ажилынын бригаданын бригадир колхозчуларнын ажилдап алган күш-хүннерин шын бижвейн турар. Колхозчу эш Дамбанын ийи ай иштинде ажилдап күш-хүнүн шуут бижвейн болгаш колхозчу эш Магжынын 60 күш-хүннерин күш-ажыл дептеринге кийр бижвейн. Ол ишкан Сүт-Хал районда Сталин аттыг колхозтун ниити тарымга шөгүндү 3—4 гектарына хуу ажилдыг кидилер боттарынын кара-тураны-биле таран. Ниитиниң акша-хөргөзүндөн Кызыл районун «Тилгеге» колхозу 7000 рубльдин, «ТАРН ХХ улуг хурал» колхозу 20000 рубльдин саччыдалын болдурунган. Чамдык колхозтар албан оргнациялардан болгаш хуу кидилерден алыр өрелерин 2—3 чылдар дургузуда вегел албайн турар. Чижээ, Чен-Хемчик районда «Коммунистче орук» колхозтун албан оргнация чөргөндөн болгаш хуу кидилерден алыр өрелери 31 муң рубль дел турар. Ниитиниң малын, черин болгаш эт-хөргөзүн кайи хамаан чөк чырыдаар, орнаар фактылар Барын-Хемчик, Улуг-Хем, Тес-Хем, Каз-Хем райондарынын колхозтарына турган айтыр чугула.

Чамдык колхозтарын удуртучулары боттары-даа көдээ ажил-агый артелинин Уставын үрөп, ниитиниң хөргөзүн хожгарал, хуузуна шингөдир чүүлдер бар. Чижээ, Кызыл районда «Черби» колхозтун дарганы эш Никитин мал шыптагалаашкынын борбактап белеткээриниң үзүктөл чөк шуудар аргаларын дүргөдөдүр улам-на калбак неперелдин болуп турар. Ал ажилдап турар элөөн хөй заводтарын чартып болгаш калбартын турар. Хову-та бижырар хабитин чөкчөдү 3400 ажим тонна чөлөр.

Хөй бижырар заводтарын хөй нуруунда кондитер болгаш макарон цехтери тургустуну турар. Ол чорук мон сонгаар индиг аныкмы кылдыларын 2—3 катан көүгөлдөр арганы бээр.

Колхозтарын хуваатпнас фондурар өскөн

Череповцада (Вологда область) механикастаан улуг бүдүрүгө ажилдаа кирген. Ону хонукта 60 тонна хлебти бижырар кылдыр бодан кылган. Кубасста, Доббасста, Привативканын республикаларында, Грузияда, Азербайджанда хлеб бижырар улуг күчүлүг заводтар ажилдаа кирген.

Бо чылдык хлеб бижырар 46 заводтарын чыгары. Оларын өң чаз техника-биле чөпөөлөз. Кол ажилдарын механикастаан. Хлебти, боттоннарны, букаларын, сүхарейлерин болгаш өскө-даа кылдылар.

Совет демократиянын чаа тиилелгези

Чадгыс эң-сеткилдин илерээшкени

Облпотребсоюз клубунда № 7 соңгулда пунктузунуң ажилтери соңгучуларга артегиниң 6 шакта байырлаалды-биле ажилтын берген. Ажилчы чоннар депутаттарынын Кызыл хоорай Советиниң күсүкөмүнү талганы эш К. Арапча бадылаашкычче соңгучуларын чалаышкан, оларга байыр чедирген. Бадылаашкын чангыс эң-сеткил-биле эгелден. Кызыл хоорайнын бирги умчотогунуң улус-судунуң шийтектиңинге кандидат анык өрнет Ольга Петровна Губина болгаш улус төлөөлеринге төлөпгит кандидаттар дөш боттарынын бадылаашкынын бээр-биле кылдычылар чангыс-чангыстап-даа, бүдүн өг-бүлелери-биле-даа ээп турганнар. Ольга Петровна бис совет хоойлуларын сакгычмы, улустун эрге-ажыктарын камгалаачмы, илдепкей-хөй-ниитиж деп эки билер бие. Юридиктиң дөди өрөдлөгени Уралдын улуг хоорайларынын бирээинге дооскаш, болуун күш-ажылчы амдыралын ол бистиниң областа эгелден. Бо аразында эш Губина болуп улустун эрге-ажыктарын эки камгалаачмы, чонун иделгенине төлөпгит кылдыр көргүсөк.

Бадылаашкынын эгелээриниң үлүг облпотребсоюзтун танымлы 70 харыг Максим Иванович Шенова таварышкан. Кызылдын бүдүрүлгелериниң мурнакчылары, албан черлериниң ажилдакчылары, өөркейге черлериниң сүргүлдери, Ала-чурттуң Улуг дайынынниң киржилчелери, өг-бүлелериниң ээлери бадылап турган. Киж бирүнүн арын шыррайында өөрүшкү, улуг совет күрүнениң хамаатызы, оң хоойлуларын сакгычмы болгаш камгалаачмы болганнын чоргалары тодаргай кестүп турган.

—Улустун эрге-ажыктарын төлөпгит камгалаачылары улус шийтектиңин болгаш улус төлөөлери дөш болуунуң бадылаашкынын өөрүшкү-биле бээр мен. Олар совет хоойлуларын камгалаачкыныктың-биле туржур дөргөн билер мен—деп, Ала-чурттуң Улуг дайынынниң киржилчиси эш Васильев чугаалан.

Бедик көдүрлүшкүнүнү байдалына

Декабрынын сооксуулар, туманның эртен. Дан хаалаанда улустар өрү-үдү далаштыр чоруп турганнар. Ол болза, боттарынын хамааты хүлээлелерин күсүдери-биле соңгучуларын соңгулда пунктуларын чоруп турганы ол.

...Ол хүн транспорттун № 4 соңгулда пунктузунга соңгучулар чыгып берген турган. Оларнын аразында улуг назмыг кырганнар, бадылаашкынарга бир дугаар киржип турар анык соңгучулар-даа бар.

Эртегиниң ташты-ла 6 шакта соңгулда пунктузунуң ажи ажилтынган. Ажилчы чоннар депутаттарынын Кызыл хоорай Советиниң күсүкөмүнү талганы эш Ф. К. Набоков соңгучуларын бадылаашкынарже чалаан. Бир дугаарында алдан харыг эш Николай Павлович Ковалев бюллетенини алган. Эш Ковалев ийги болуктун иннаиди болгаш күрүнден пенсияны ал өрөр. Дараазында фельдшер-акшерга школазында студенттери кыстар бадылааннар.

Транспорттун соңгулда участкага бадылаашкынар хүндүсүгүн 12 шакка чедир доозулган турган.

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ, УЛУСТАР АРАЗЫНГА НАЙЫРАЛ ДЭЭШ!

Эвилел болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында француз-совет керөөнүн он чыл болганына алдар болдурган совет хөй-ниити төлөөлөкчилериниң хуралы

Совет Социалист Республикаларын Эвиелиния болгаш Француз Республиканын аразында эвилел болгаш бот-боттарында дузалажылга дугайында керөөнүн он чыл болганы совет улус калбаа-биле демделген турар.

Ол төөгүлүг болушунга алдар болдурган Москваның хөй-ниитиниң төлөөлөкчилериниң хуралы декабрь 10-да болуп эркен. Ол хуралды тайбын камгалаалынын Совет комитети, Профессионалдар Эвиелинериниң Бүгү-эвилел Төп Чөүгөлдү, Даштыкы-биле культуругу харылзааның Бүгү-эвилел ниитилели, совет чогаалчылар эвилели, совет хөргөжөө-нериниң антифашист комитети болгаш совет аныктамалың антифашист комитети оргнаस्ताан.

Эвилелер Бажынынн Колоняларын залы байырлаалдыг кылдыр шийметинген турган. Сценаны дариг чөкчөктер болгаш

Кызыл хоорайнын № 2 участкагунуң улус судунга соңгудалар талазы-биле № 13 соңгулда пунктуу байырлаалыг каас шийметинген турган болгаш декабрь 12-де соңгучуларын бадылаашкын берип киреринче чалаан. Манса бадылаашкынар соңгучуларын патриотчу бедик көдүрүшкүнүнү байдалына эркен.

Чурута: Агыл заводунуң шалыкчылары штер (солгай талазында оң талаже) А. С. Дудуна, Г. М. Смирнов, К. Б. Хурекпен, И. П. Соболев оларнын бадылап турары.

Фото С. Фонтостовуу.

УЛУС СУДАРЫНЫҢ СОҢГУДАЛАРЫ

Имайлова болгаш Ленин дагарыгга, Красная Пресняга болгаш Энтунастерниң чазактыг оруунга, Москваның бүгү-ле райондарында декабрь 12-де улус судтарынын соңгудалары болуп эркен.

Эртегиниң 6 шакта бедик хамааты хүлээлгезин күсүдери-биле келген москвалык соңгулда пунктуларын ажилтери ажилтынган. Улустун эрге-ажыкын камгалар, социалист күрүнениң хоойлуун сагыр улустарга боттарынын иделгени илередири-биле улус чангыс-чангыстап, бүдүн өг-бүлелери-биле чоруп турганнар.

Улустун шийтектиңин! Ол бедик атты Евгений Карпович Михайленко алдармы-биле шымактырып турар. Москвада хоочун шийтектиңиниң бирөөн болур Е. К. Михайленко № 35 соңгулда участкагунга бадылаан, Первомайский районун ажилчы чоннары оң ады бюллетен сеткил хажымшыкыны-биле номчазаннар. Ол юстиция органына 35 чыл ажыр ажилдап турар, оларнын 15 чылын Первомайский районун улус шийтектиңинге эрттерген. Ону кымаккай болгаш кичөөнөйлүг, эң-не нарын хөргөчтерин көрүп билер шийтектиңи кылдыр чөк билер. Архитектор Бениев, ажилчын Стасюк, Сталин аттыг куз-танк шериглериниң асадемиязынын динчакчылар полковник Николаев болгаш өскө-даа соңгучулар удаа-дараалаштыр соңгуп турганнар.

Москвада улус шийтектиңинге эң-не анык кандидат—Анатолій Иванович Рубцовтун бадылааттары найысалады Бауманский районун № 19 соңгулда участкагунга ол-да үениң дургузуда бадылаашкынар база илдепкейлиг эркен.

Оң амдыралчы оруу бидингир болгаш арым. Ажилчын кижиниң олгу дайынын калып-берге чылдарында 15 хөргөлдүмн станокка ажилдап эгелден. Кижээки шюлага, а оң соонда юстиция институтунга өөрөдөлгөң-биле калы ол болуунуң ажилы-биле сөт-аналит машиналарын заводунуң ажилчыларынын болгаш албан-хажымшыкынын бүтүниң хүндүлгезин чалаан алган.

Манса болуунуң үенинде муң-муң оолдарын болгаш алыстарын кижиниң 80 харыг башы И. Ф. Мюллер, анык чөргөжөөчү А. В. Коронин болгаш калр ажилчы А. В. Колескина бадылааннар.

Декабрь 12-де Москвага улус шийтектиңиниң кандидаттарына 27 анык шийтектиңилер бадылааттырганнар.

Москвалык кызыл туктар-биле, лири чөкчөктер-биле шийметинген пунктуларда бадылаашкына киржир дөш бедик хөөнүг, өөрүшкүлүг чоруп турганнар.

Ленинский районун № 57 соңгулда пунктузунга хоочун ажилчын Степан Васильевич Жаров 13 кижилиг бүгү өг-бүлелери-биле калы келген. Оң өг-бүлелери улуг болгаш найыралдыг, ийи 8 соңгучулар бар. Олар шуту калы келгенер.

Металлургия болгаш машина тудукчулары, чурукчулар болгаш чогаалчылар, эртем ажилдакчылары, бажык ээлери, студент аныктар ол хүн соңгулда пунктуларынче боттарынын демократтыг күрүнени дөш чоргалар-биле чоруп турганнар. Оларнын улус шийтектиңинге болгаш улус төлөөлөкчилеринге кандидаттары кымнары?

Шербакоский районга соңгучулар бюллетениндерин шаандакы чык чүдүрүкчү М. И. Папаняниниң типография өрүкчү И. Г. Агашевтин, башкы Е. А. Дубровскийниң, Красноярскский районун—будутку Г. В. Юрковтун, Сталинский районга—эрги шериг, Төрөөн чуртун камгалаачкы Г. И. Семеновтун, Куйбышевский районга инженер В. И. Ширенковтун аттарын номчазаннар. Найысалады ажилчы чоннарылч дөштиниң үндүргени кандидаттарынын дамызында—бажы ажилдакчызы З. А. Хотулева болгаш «Советская культура» соңгунуң редакторунуң оракачкызы К. П. Шитровский бар.

Найысалага улус шийтектиңинге 187 кандидаттар болгаш улус төлөөлөкчилеринге 14 муң ажим кандидаттар бадылааттырганнар.

Москвадын бүгү райондарына бадылаашкынар илдепкейлиг эркен. Хүнүнү баштайгы чартында соңгулда пунктуларын хөй-пургузуна соңгучуларын 80—90 хууу бадылаан турган.

Декабрь 12-де улус судтарына соңгудалар ол ишкан Россия Федерациязынын хоорайларында болгаш суурларына, Белорус, Казак, Азербайджан, Литва, Латвия, Вилени, Талжик, Ария болгаш Кара-Фин ажилдешкен республикаларга болуп эркен.

Соңгудалар чер болганга совет кижилериниң Коммунист партиянын болгаш Совет чазакты догарып сыйры каттыканынын болгаш чангыс эң-сеткилдиниң кестү хөргөжөө эркен.

(СЭТА).

Соңгучуларын оргнастаыг чорун

РСФСР-ниң улус судтарына соңгудаларын хүнү—декабрь 12-де областын ажилчы чоннары бүгү совет улус-биле калы Коммунист партиянын болгаш Совет чазакты догарып улам сыйры каттыканын база катан көргүсөк.

Эрени, Тес-Хем, Өвүр райондарга бадылаашкын хүндүсүгүн 12 шакта доозулган. Ол-ла шакта областа бүгү соңгучуларын 92, 13 хууу бадылаашкынын берген. Бил-Хем, Току, Бай-Тайга, Чаа-Хал, Сүт-Хал, Танды, Каз-Хем районнар

аралында эвилел болгаш бот-боттарында дузалажылга дугайында керөөнүн он чыл болганына алдар болдурган совет хөй-ниити төлөөлөкчилериниң хуралы

Совет Социалист Республикаларын Эвиелиния база Француз Республиканың күрүне туктары-биле шийтектиңиниң «1944—1954» деп чургайлар адымдарын кестүп турган. «Тайбын камгалаарын эрге-ажыктарына Совет Эвиелиния болгаш Француз Республиканын улустарын аразында найырал болгаш калы ажилдажылга дөргөсүн! деп сестерин орус болгаш француз дылдарда бижөөн.

Залды ийи муң ажим киж—үлөтүрүң болгаш кызе ажил-агыйнын хүрдүкчүлери, эртемденер, чогаалчылар, студенттер, урал-чүдүлүг мастерлери додур олурушкан. Москвалык оң ады улустарын төөгүзүң ол чугула ойну демделгээр-биле, Франциянын улустарына, болуунуң төрөөн чуртувун национал хамаарышпас болгаш аилы чөк чорун дөш демисежир турар бүгү француз патриоттарга байырыг болгаш найыралдын сестерин дамчыдыры-биле келгенер. Президиунга эштер Н. А. Булантин,

Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник олар кестүп келгире чылынганар диметтин, үргүзүлгелди адым часлаашкыны-биле байыр чедирген.

Ол хуралга Француз Республиканын СССР-де онза болгаш бүрүн эргелиг ачкын Луи Жюко, француз ачкын чериниң ажилдакчылары, Москвага турар дипломаттыг талгө черлериниң баштынарды болгаш ажилдакчылар, француз чогаалчылар Луи Арагон болгаш Элиз Тривел, совет болгаш даштыкы парлаалыг төлөөлөкчилери база олурушканнар.

Совет хөй-ниитиниң төлөөлөкчилериниң хуралын Профессионалдар Эвиелинериниң Бүгү-эвилел Төп Чөүгөлдүн дарганы Н. М. Шверник ажилкан.

Француз Республиканың болгаш Совет Эвиелиния күрүне гимнлери байырыг чагайы-биле чангылаан турган.

Совет Социалист Республикаларын Эвиели-биле Француз Республиканың

Ол хуралга СССР-ниң Министрлер Чөүгөлдүн Даргааның Бирги Оракачкы болгаш Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов чүве чугааланнар.

Көжөөнүн танычуңда улуг концерт болган. Анаа орус болгаш барын-европаның музыка классиктериниң чогаалдарын, совет болгаш француз композиторларын чыдарын күсөткен.

(СЭТА).

Тракторлар болгаш машиналар септелгезиниң темпизин дүргедедир

Амгы үедө МТС-терниң мурунда эң харымсалгалыг сорулга болза, тракторларын болгаш көдө ажыл-агый машиналарын чогуур өйүндө белик шынарлыг септөөри болур. Дөрткү кварталда бүгү тракторларның 45, комбайннарның—20—25 болган көдө ажыл-агыйның өске-даа машиналарының—10—50 хуузу септен доозар көрдүнгөн.

Септелге аждары бидилдин-биле орташаамааным түнелинде бистин областтын муракчы МТС-тери чыл бүгү дөрткү кварталдын планын чогуур өйүндө түзөдүн, чыкты тарылгага трактор парктарын белеткен турарлар. Ындыг МТС-ке Бил-Хем МТС-ни хамаарып, Бо чылын ол МТС дөрткү кварталдын планын шагда-ла түзөткөн. 22 тракторларын ноябрьда-ла септен доозган. Ында күш-ажылды организастаары белик дешелде тургустунган. МТС-терниң механизаторлары бүдү чылдын дургузунда септелгенин чорударынын муракчы методун боттандырып турар. Ол чорук МТС-тиң бүгү техниказын чыкты хову аждарына чогуур өйүндө беле болулары-биле калы септелгеде акша-хөрөнгөлерин, машиналарын артык кезектерин болгаш кынар, чаар материалдарын камнаарына аргаларын берип турар. Чамдык МТС-терде септелгенин байдалы чүтөр чоруп турар-даа болза, област тракторларын болгаш көдө ажыл-агый машиналарынын септелгенин ниңи темпизин келерги оожук чоруп турар.

Сүт-Хал, Кызыл-Мажалык, Бай-Тайга, Тес-Хем МТС-тер септелгенин чүгө ноябрь 15—20 хүнеринде агадан. Эрткен чылдын практиказынан аларга дөрткү кварталдын планын өй-шаанда күтөспөз МТС-тер оң дараазындагы квартал планын боттандыра талазы-биле улуз бергелерге таварып, чыкты аждарга чедир септелгенин тракторларын болгаш көдө ажыл-агый машиналарын кирип турган фактылар бар. Септелгенин график планын күтөспөзүнден оң шынарлыг багырлар болгаш чарыгдалы көвей болур.

Тракторларын болгаш көдө ажыл-агый машиналарын чогуур өйүндө белик шынарлыг септөөрдө септелгенин график планын сатмышаан, мастерсааларын, дөрдөлдөрүн, станоктарын бүртү-биле белик бүдүрүчүлүк аждарына чүгө.

Машина-трактор станцияларынын директорлары, кол инженерлери болгаш мында партия эге организацияларынның секретарлары эрткен чылдын чыгарыгларын болдурус дөзө чогуур түндөлдөрүн үндүрбейн турары-биле түс-түс айларын болгаш дөрткү кварталдын планын үстүргө чедип турар. Тракторларын болгаш көдө ажыл-агый машиналарынның септелге планын күтөспөзүнүн турарынын кол-ла чыдаганын болза, ол азында баш бурунгаар белеткеди багай чорутканы-биле болгаш септелгенин бүгү чорудуугаларын организастап агадан-биле тайылбырлаатыр.

Сүт-Хал, Тес-Хем болгаш Чадаана МТС-терниң септелгенин чоруп турарын хынаанын түнелинде ол МТС-тер күскү, кышкы септелгеде мастерсааларын, септелгеде хергелээр дөрдөлдөрүн өй-шаанда белеткөөзүн илерээн. МТС-терниң улуз-тукчулары күскү хову аждары доостуру-биле механизаторларын бажынарчыне тарыдыкчы, ноябрь айда оларын чыгырында өйлежин турганнар. МТС-терниң удуруткучлары механизаторларын аждарына таарымчалыг байдаларын тургузуу бөрүнче саттын салбааннар. Чилээ-доорге, Сүт-Хал МТС-те септелге-механизаторлардан бажынарда чүгө 4 кижин чурттай турар, а артыктарын чурттаар бажынар чок болуп турар. Ол ышкаш Сүт-Хал, Кызыл, Тес-Хем болгаш өске-даа МТС-терде мынчага чедир ниңтичел ченемелдер чараларын организастаан.

Ол МТС-терниң мастерсааларында дыка хей үрелги тракторларын чедир бүдүрүтүдө үр-дан кылдыр өктагылаан чыгырлар. Септелгеде аждарын турар аждарынын күш-ажылдын шын организастааны-биле чамдыктары шуугал хөрөөрүнө өйлежин турар. Балгазын, Тес-Хем МТС-тер машиналарын үрелген кезектериниң даанышын шын эвес тургузуп турар. Олар трактор септелгенин үрү турда оң үрелген кезектериниң даанышын шын эвес кылган турар. Тракторларын чыктып турда-ла, оң үрелген кезектериниң даанышын дораан-на кылары чүгө, чүгө дөрте, ол-ла дораан септелгеде хергелээр артык кезектерин, материалдарын тодарбайларынга болгаш янзы-бүрү кезектерин баш бурунгаар белеткөөрүнө улуз аждарыг болур. Машиналарын үрелген кезектериниң даанышын чогуурөйүндө тур-

гузары—тракторнуң азы комбайнның септелгенин чорударына акша-хөрөнгөниң саат чокка үндүрерин хандырар.

Чамдык МТС-терде машиналарын үрелген кезектериниң даанышын чогуур өйүндө тургуспайн турарындан аждарынын дамык хейү ажды хүнерин хей эртерер чорукка таварып турар. Тракторларын болгаш өске-даа машиналарын артык кезектериниң чарыгдаларын шынгымы контролдары улуз ужуру-дузалыг. Ыччангаш трактор бүртүгө хергелээр артык кезектерин артык чарыгдар чорутарын болдурус дөзө механизатор бүртү демисээр ужурут.

Бо хүнге чедир-ле чамдык МТС-тер септелгенин хынаатынган муракчы арганы болур кезектер аайы-биле септээр арганы ажылгавайн турар. Чилээ, Сүт-Хал МТС-те септелгенин ол арганын бүдүрүгө шингээтпейн, амылга чедир-ле септелгени бригадалар аайы-биле чорудуп турар. Оң уламчандан машиналарын бидилгени болгаш чамдык кезектерин шынар чок бүдүн арга-биле кылдып турар. Септелгенин тракторларын шындөргөчелерине иңг адиктарилге шенелден, моторларын күчүдүгүн хынаадымын болгаш кынар, чаар материалдарын чарыгдалын Сүт-Хал МТС-ни кылбайн турар. Бо хынаал, шенелден бүрүн кылган соонда трактор септелгенин деп санаар ниңти принциптин Сүт-Хал МТС үрөп турар.

МТС-терниң директорлары, кол механиктери, септелгеде хергелээр артык кезектерин баш бурунгаар белеткөөр талазы-биле боттуг хемчелерин албайн турар. Чадаана МТС-тиң скалданын машиналарын артык кезектери чок чыгып болуп турда, оң директору эш Толпин саттын амыр озуруп турар. Чамдык аждардан каанка өрг кезектерин тракторларга каттап суу каар чүдүлөр ол МТС-ке турган. МТС-те инженер-техниктиг белик билгилер калдыр бар хирезинде-ле септелге талазы-биле улуз чептестерин кылдып турарынын кол чыдаганы—күш-ажылды организастаанынын экижиптөөн-биле тайылбырлаатыр.

МТС-терниң тракторларын септөөрүнө оттулар чүдүлү чогуур өйүндө белеткөөр септелгенин темпизин дүргедедир. Ындыг түрүбү Чадаана, Сүт-Хал МТС-тер септелгенин бүгү дургузунда чедир санын оттулар чүдүлү сөөртүп албаан. Оттулар чүдүлөр белеткөөрүн МТС-тер директорларынын хүдээгези эвес кылдыр саван турарлар.

Механизатор калдырларын техниктиг өрелдестерин организастаар талазы-биле МТС-тер директорлары, мында партия эге организацияларын амылга чедир боттуг хемчелер албаан. Бүдүрүгө аждарында чарыктырбайн чорудар, МТС-терниң техниктиг билгилериниң кустарынын бүгү септелге механизаторларын өрелдир—тракторларын болгаш көдө ажыл-агый машиналарын белик шынарлыг септөөрүнө улуз идижин бээр. Ыччангаш септелге ажды-биле чегелештир септелге-механизаторларын техниктиг билгилер бидилер өң чүгө.

Көдө ажыл-агый машиналарын кандыг кол камнаары ажылы доозулган соонда дораан-на септээр ажды МТС-терниң хей кезин боттандырайн турары оларын аждында эң улуз чептестерин берээп болуп турар. Чилээ, севялдарын чыкты тарылга ажды доостуру билек септен берип аргалар МТС-терде бар турда-ла, ол ажды чорутпайн турарын шын эвес. Чамдык МТС-тер көдө ажыл-агый машиналарын МТС-тиң кодынныга чүгө күзүн сөөртүп экелер каар чачыларын болдурус херек. Ажыл доозулган соонда-ла машиналарын ховуларга октаар фактылар кайда-ла МТС-терге турган. МТС бүдүрүндө тракторлар парктарынның септелгенин темпизин дүргедирин, оң белик шынарлыг хандырары СЭП райондарынның, райүкөөмнарнын болгаш көдө ажыл-агыйнын область өргелелинң шынгымы контролдан неген турар.

МТС-тер директорлары график, ай, квартал планыннан ынааныла күтөспөзүнчө бүгү механизаторларын күзүн өйлөлдөөр удурут. Бүгү МТС-терге септелгени чүгө кезектен септээр арга-биле чорудар херек. Септелгенин шак мычаар чоруда-ла трактор парктарынга байдалар бүгү МТС-терде тургустунган. Септелге аждына хергелетнер артык кезектерин болгаш өске-даа янзы-бүрү материалдарын МТС-тер директорларын, оларын кол инженерлери үзүктенишкени чокка хандыр дөзө бүгү хемчелерин алыры чүгө.

Г. БАЗУНОВ,
көдө ажыл-агыйнын область өргелелинң МТС талазы-биле улуз инженерин.

Кызылдың Раскова аттыг даарыныла комбайндын оң улуз хейлиниң мастери А. Н. Косинцева бугу-үргүтенин муракчы аждарынын бирөөн. Ол ажды нормазын 112 хуу чедир күтөдүн турар. Оң кылган аждынын шынары көчүтүг өки, каас-көя болуп турар.
Чурунта: А. Н. Косинцеванын аждыг турары.
Фото С. Фоминтовтуу.

Парторганизациялар секретарларының семинары

СЭП-ниң Танды райкомуну чөөткэ чаа партия эге организацияларынның секретарларынын семинары эрттирген.

Семинарга 18 парторганизациялар секретарлары киришкен. Олар болза, партия-организастыг болгаш партия-политиктиг аждарын чамдык кол-көя темаларын өрөжин эргеленер.

Партия организацияларынның секретарлары ол семинарга боттарынын аждарынын дуржулгазын баа солупшаннар.

Семинарнын киржикчилери бүгү делегей байдалынын дугайында лекцияны дидеэвээр.

Н. ХАЙЫРТАН.

Механизаторларын чедишкени

ШАГААН-АРЫГ (Телефон-биле). Шагаан-Арыг МТС-тиң механизаторлары 4 тракторларын капитал септелгенин кыларын хүдээткен, бөгүдө 5 тракторларын капитал, а 4 тракторларын агар септелгелерин дооскан.

Организастыг удурутканы болгаш кызыл, мергектиг күш-ажылдын түнелинде коллективтиг септелге графиги чедишкенин боттанып турар. Бо хүнерде механизаторлар тракторнуң 15 андыктарын, 50 илпиртерин, 13 севялдарын, 3 лүдүйнүтерин, 2 куальтиваторларын септен дооскан.

Улегерлиг колхозчу

САРЫГ-СЕН (Телефон-биле). Баа-Хем районда «Большевик» колхозта хааван фермазын өргелетчин эш Санарава ол хүдээгезинге үш чыл ажы үедө эки ажды келген. Ферма үрүгүчү аргы-шөөр, хааваннарын ажаалды болгаш чегирелерин зооветеринарныг негеделер эзуугаар чоруп турар.

Бүгү-өзүндө көдө ажыл-агый делегезиниң киржигени эш Санарава болуун дуржулгазын байдым калбаргышаан, амгы ажаан турары хааван бүртүгүң дриг деңизин хонукта 570 грамм чедир неместирип турар.

Малды организастыг кыштагалаткан

Өвүр районда «Торгалы» колхоз малын 27 кезек кыштагаларга чогуур өйүндө организастыг бөжүргөн. Бо талазы-биле белетке багай эвес болган: кыштагаларда өрг 55 кажааларын септелген кылдырган; шөөр малга 5, мыктыг бол малга 4 чаа кажаалар немей туттуган.

Белеткенин мал чегирелден 9952 центнер суген кыштагаларда чедирткен, чамдыг хергелээр өдөк болгаш өске-даа чүдүлөр белеткенин. Ол ышкаш бар мал чегирин камгы чарыгдар, оларын чөп ажылаар талазы-биле фермаларда кышкы ажды планнары тургустунган.
С. ТАВААЖАП.

ХАРЫЛЗАА АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Баа-Хем районун Кунгүртүг суура харылзаа салбырынның почтачы эш Бага багай аждылар турар.

Сууруң аждычын, албан-даакчыларын болгаш чурттагыч чонунун баа школачыларын солун, сеткүү чарыгдаларын болгаш чагаа бижиктерин өй-шаанда ээлеринге чедир бербейн, үр үедө почтага шыгжан чылдар. Оң анында улузун бажыныга чамдыг алган чарыгдаларын ээлеринге чедирбей арада будулуруп турар чорутар баа бар. Чамдыкчыларын солун, сеткүүчүн өй-шаанда чедир херек.

С. СЕДИП.

Франциянын, Англиянын болгаш АКШ-тын чазактарына СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ НОТАЗЫ

Бо чылдың ноябрь 29-та Франциянын, Англиянын болгаш АКШ-тын Чазактары Совет Чазактын бо чылдың октябрь 23-те болган ноябрь 13-те ноталарына харым ноталарын Москва боттарынын алчин черлерин дамчыштыр Совет Чазакке чорутканын парламага мурунда-ла дынааткан болгай.

Франциянын Чазаның нотанын текстини совет парламага декабрь 2-де чарлаан.

СССР-ниң Даштыкы Херектер Министерствоу декабрь 9-та Франциянын, Англиянын болгаш АКШ-тын Москвадан элчин черлеринге Совет Чазактын харым нотанын чоруткан.

Франциянын Чазаның Совет Чазактын нотанын текстини моң ажаанда киргет.

Совет Чазактын бо чылдын октябрь 23-те болган ноябрь 13-те ноталарынын харым болуп турар Франциянын Чазаның ноябрь 29-та нотанын алганын СССР-ниң Чаза бадиткан тур.

Европага коллективтиг аймыл чок чоруткун дугайында айтыргыч чугаалык көөрү-биле Европанын өске күрүнелери-биле калы чөвүлө хурага киржирин Франциянын Чаза бодулар аргалыг деп көрбөөн дынааш, ону Совет Чазак хомудан сеткил-биле көргөн.

Француз Чазак Германиянын чангыс экин каттап тургузар болгаш ниңти-герман хостуг сонгудаларын чорудар, баа Европага коллективтиг аймыл чок чорукту системанын тургузар сорулга-биле ниңти-герман чөвүлө хурамын чыктылар дугайында айтыргыч чугаалажып көөрү-биле Франциянын, АПШ-тын, Англиянын болгаш Совет Эвлялин-тин Даштыкы Херектер Министрлериниң чөвүлө хурамын талазы-биле «СССР-ниң Чазанын санааларын баа хүдээ-везин оң нотамын илде-дир».

Франциянын Чаза чүгө ниңти-герман чөвүлө хурамына киржирген болган Европага коллективтиг аймыл чок чорукту хандырарын талазы-биле болуң талазында каныг-даа санааларын баа кирбөөн. Франциянын Чаза Соңу-атлантика бөлүгүн өске-даа киржикчилери-биле калы, мынды чөвүлө хурага Европанын өске күрүнелерин киржигезинге шаптыктарын угланышыныга хөдөжин келгени баа бидилгир болгай.

Франциянын Чаза мынчангаш Европага тайынын быжыглар дугайында Европанын өске күрүнелери-биле дугуржушкуну чедип алыры күзөвейн турарын дугайы херечелер турар болган Европанын аймыл чок чоруткун аждыг системанын тургузарын шаптыктап турар турштү эзел алган-дыр.

Европага коллективтиг аймыл чок чорукту аждыг системанын тургузарын оңуна Франциянын Чаза Барын Германияны каттап чепселээр болган ону агрессия Соңу-атлантика бөлүгү баа барын талазы чамдык күрүнелерин Европанын тайыныга ынаашылдыг күрүнелеринге улуз уланган өске-даа шериг бөлүгөжиниң керектиг кинер дугайында париж дугуржулгазын бадыйла турарын чедип алырын янзы-бүрү арга-биле орадажып турар. Барын Германияны каттап чепселгенин ниңтичелерин ажаалды мыктыгдыг Герман Демократтыг Республика-биле чангыс аай күрүнө кылдыр каттыктарын бодулар аргак кылды дугайын чугаалаваска бенин, мынды политика Барын Германияны бүтү-ле аймылдыг уруктарлыг милитарисч күрүнө кылдыр хуудуларынча алпар чыдар.

Барын Германияга милитаризмниң каттап тургустунушкуну Европага тайынын улам ынаашыл салым-чалаан дөзө улуз аймылынышкынын Совет Эвлялинге-даа, Францияга-даа, баа Европанын өске-даа чурттарына хайнытырбайн барып шыдаас. Герман милитаризмни «кызыгдарлар» дээр чүдүлөр болгаш париж дугуржулгазында ол дугайында чугаа чоруп турар санын магаддалар бидилтир чылдаганын-биле Европанын улузтарынын бүтүренин ажыглавайн турар деп чүгө Франциянын Чазаны бидилмес дээр ужур чок.

Париж дугуржулгазынын көрүн турары Барын Германияга милитаризмни каттап тургузары болгаш барын-герман армияны тургузары чепселгенин ниңтичелерин бүгү-ниңти кызыр талазы-биле амгы үедө Каттыкшан Нащиялар Организация-биле көрүп турар план-биле канча-даа таарымшас. Париж дугуржулгазын бадылаары чепселгенин ниңтичелерин эңдере бүдүрерин күштөдиринге чедир болгаш чепселгенин ниңтичелерин кызыр дугайында дугуржулганы чедип алырынга чаа шаптыктарын тургузар.

Франциянын Чазаның герман милитаризмни каттап тургузарына идиг берип турар мындыг тургузу чаа герман агрессияны бодурубазинге уланган 1944 чылдын Француз-совет керөөнүнө шуут удурамыншаска байдалда турар болган ол керөөн ужу-указынын алыс үндөжин багырадып турар деп чүвени баадалыг меделээр эргөжөк чугаа деп СССР-ниң Чаза санап тур. Оң-биле калы ол керөө Францияга болгаш оң аймыл чок чорутуна Совет Эвлялинге көөрдө, биче эвес ужуру-дузалыг.

Француз Чазактын ол тургузу Франциянын каттыкшан кирген улузтар аразынын өске-даа дугуржулгазына, чижээлээр, Германиянын чангыс экин тайыныга мыктыгдыг болгаш демократтыг эгелерге каттап тургузарынча уланган баа Германиянын калы-бир кезинге каттап чепселгенин ниңтичелерин арганын бодурубайн турар Потсдам дугуржулгазына баа канча-даа таарымшас.

Европанын чугула айтыргыларын талазы-биле, оң ниңтиде Германия дугайында айтыргыч талазы-биле чөвүлө хура чедишкенин болур төздө, сонугадыг күрүнелерин аразына дугуржушкуну чедип алырынга чогуур таарымчалыг байдаларын тургузарына идиг бээр чугула дээр-биле Совет Чазак чепселгенин турар. Европага тайынын болгаш аймыл чок чорукту хандырарын талазы-биле европа чурттарынын Москва чөвүлө хурамына декабрь 2-ле хүдөө алганы калы кылган Декларацияны дилетирген.

Москва чөвүлө хурамын аждарына киржиккен Кызыл Улуу Республиканын Чаза Москва чөвүлө хурамын Декларацияны болуң бүрүн чепселгенин болган ону деткин турарын дугайын меделгенин бидилтир болгай.

Айтырганын Декларациянын текстини Совет Чазак бо нота-биле калы Франциянын Чазанын чорудуп тур.

Австри айтыргы каныгы дээр, бо айтыргы талазы-биле Совет Эвлялинниң тургузу дөрт күрүнелерин Берлин чөвүлө хурамына кирген санааларда, оң сондагы, Совет Чазактын чогуур нота-зында баа керетинген. Париж дугуржулгазын бажыларын австри айтыргы талазы-биле сонугадыг күрүнелерин болган Австриянын аразына аажок күзөңчү дугуржушкуну чедип алырынга идиг берип шыдаамы бидилтир.

Мындыг уткамы ноталарын Совет Чазак Англиянын болгаш АКШ-тын Чазактарына баа чоруткан.

СССР-ниң, Польша Улуу Республиканын, Чехословак Республиканын, Герман Демократтыг Республиканын, Венг Улуу Республиканын, Румын Улуу Республиканын, Болгариянын Улуу Республиканын болгаш Албаниянын Улуу Республиканын Чазактарынын Европага тайынын болган аймыл чок чорукту хандырарын талазы-биле европа чурттарынын Москва чөвүлө хурамына 1954 чылдын декабрь 2-ле хүдөө алган Декларациянын текстини Совет Чазактын нотамында камепрган.

С. СЕРИҢ-ООЛ.

литаризмни «кызыгдарлар» дээр чүдүлөр болгаш париж дугуржулгазында ол дугайында чугаа чоруп турар санын магаддалар бидилтир чылдаганын-биле Европанын улузтарынын бүтүренин ажыглавайн турар деп чүгө Франциянын Чазаны бидилмес дээр ужур чок.

Париж дугуржулгазынын көрүн турары Барын Германияга милитаризмни каттап тургузары болгаш барын-герман армияны тургузары чепселгенин ниңтичелерин бүгү-ниңти кызыр талазы-биле амгы үедө Каттыкшан Нащиялар Организация-биле көрүп турар план-биле канча-даа таарымшас. Париж дугуржулгазын бадылаары чепселгенин ниңтичелерин эңдере бүдүрерин күштөдиринге чедир болгаш чепселгенин ниңтичелерин кызыр дугайында дугуржулганы чедип алырынга чаа шаптыктарын тургузар.

Франциянын Чазаның герман милитаризмни каттап тургузарына идиг берип турар мындыг тургузу чаа герман агрессияны бодурубазинге уланган 1944 чылдын Француз-совет керөөнүнө шуут удурамыншаска байдалда турар болган ол керөөн ужу-указынын алыс үндөжин багырадып турар деп чүвени баадалыг меделээр эргөжөк чугула деп СССР-ниң Чаза санап тур. Оң-биле калы ол керөө Францияга болгаш оң аймыл чок чорутуна Совет Эвлялинге көөрдө, биче эвес ужуру-дузалыг.

Француз Чазактын ол тургузу Франциянын каттыкшан кирген улузтар аразынын өске-даа дугуржулгазына, чижээлээр, Германиянын чангыс экин тайыныга мыктыгдыг болгаш демократтыг эгелерге каттап тургузарынча уланган баа Германиянын калы-бир кезинге каттап чепселгенин ниңтичелерин арганын бодурубайн турар Потсдам дугуржулгазына баа канча-даа таарымшас.

Европанын чугула айтыргыларын талазы-биле, оң ниңтиде Германия дугайында айтыргыч талазы-биле чөвүлө хура чедишкенин болур төздө, сонугадыг күрүнелерин аразына дугуржушкуну чедип алырынга чогуур таарымчалыг байдаларын тургузарына идиг бээр чугула дээр-биле Совет Чазак чепселгенин турар. Европага тайынын болгаш аймыл чок чорукту хандырарын талазы-биле европа чурттарынын Москва чөвүлө хурамына декабрь 2-ле хүдөө алганы калы кылган Декларацияны дилетирген.

Москва чөвүлө хурамын аждарына киржиккен Кызыл Улуу Республиканын Чаза Москва чөвүлө хурамын Декларацияны болуң бүрүн чепселгенин болган ону деткин турарын дугайын меделгенин бидилтир болгай.

Айтырганын Декларациянын текстини Совет Чазак бо нота-биле калы Франциянын Чазанын чорудуп тур.

Австри айтыргы каныгы дээр, бо айтыргы талазы-биле Совет Эвлялинниң тургузу дөрт күрүнелерин Берлин чөвүлө хурамына кирген санааларда, оң сондагы, Совет Чазактын чогуур нота-зында баа керетинген. Париж дугуржулгазын бажыларын австри айтыргы талазы-биле сонугадыг күрүнелерин болган Австриянын аразына аажок күзөңчү дугуржушкуну чедип алырынга идиг берип шыдаамы бидилтир.

Мындыг уткамы ноталарын Совет Чазак Англиянын болгаш АКШ-тын Чазактарына баа чоруткан.

СССР-ниң, Польша Улуу Республиканын, Чехословак Республиканын, Герман Демократтыг Республиканын, Венг Улуу Республиканын, Румын Улуу Республиканын, Болгариянын Улуу Республиканын болгаш Албаниянын Улуу Республиканын Чазактарынын Европага тайынын болган аймыл чок чорукту хандырарын талазы-биле европа чурттарынын Москва чөвүлө хурамына 1954 чылдын декабрь 2-ле хүдөө алган Декларациянын текстини Совет Чазактын нотамында камепрган.

Париж дугуржулгазына ат салзыныга болгаш Европага тургустунган амгы байдалга холбайт Совет Эвлялинниң тургузу СССР-ниң, Польша Улуу Республиканын, Чехословак Республиканын, Герман Демократтыг Республиканын, Венг Улуу Республиканын, Румын Улуу Республиканын, Болгариянын Улуу Республиканын болгаш Албаниянын Улуу Республиканын Чазактарынын Европага тайынын болган аймыл чок чорукту хандырарын талазы-биле европа чурттарынын Москва чөвүлө хурамына декабрь 2-ле хүдөө алганы калы кылган Декларацияны дилетирген.

Москва чөвүлө хурамын аждарына киржиккен Кызыл Улуу Республиканын Чаза Москва чөвүлө хурамын Декларацияны болуң бүрүн чепселгенин болган ону деткин турарын дугайын меделгенин бидилтир болгай.

Айтырганын Декларациянын текстини Совет Чазак бо нота-биле калы Франциянын Чазанын чорудуп тур.

Австри айтыргы каныгы дээр, бо айтыргы талазы-биле Совет Эвлялинниң тургузу дөрт күрүнелерин Берлин чөвүлө хурамына кирген санааларда, оң сондагы, Совет Чазактын чогуур нота-зында баа керетинген. Париж дугуржулгазын бажыларын австри айтыргы талазы-биле сонугадыг күрүнелерин болган Австриянын аразына аажок күзөңчү дугуржушкуну чедип алырынга идиг берип шыдаамы бидилтир.

Мындыг уткамы ноталарын Совет Чазак Англиянын болгаш АКШ-тын Чазактарына баа чоруткан.

СССР-ниң, Польша Улуу Республиканын, Чехословак Республиканын, Герман Демократтыг Республиканын, Венг Улуу Республиканын, Румын Улуу Республиканын, Болгариянын Улуу Республиканын болгаш Албаниянын Улуу Республиканын Чазактарынын Европага тайынын болган аймыл чок чорукту хандырарын талазы-биле европа чурттарынын Москва чөвүлө хурамына 1954 чылдын декабрь 2-ле хүдөө алган Декларациянын текстини Совет Чазактын нотамында камепрган.

Париж дугуржулгазына ат салзыныга болгаш Европага тургустунган амгы байдалга холбайт Совет Эвлялинниң тургузу СССР-ниң, Польша Улуу Республиканын, Чехословак Республиканын, Герман Демократтыг Республиканын, Венг Улуу Республиканын, Румын Улуу Республиканын, Болгариянын Улуу Республиканын болгаш Албаниянын Улуу Республиканын Чазактарынын Европага тайынын болган аймыл чок чорукту хандырарын талазы-биле европа чурттарынын Москва чөвүлө хурамына декабрь 2-ле хүдөө алган Декларациянын текстини Совет Чазактын нотамында камепрган.

Париж дугуржулгазына ат салзыныга болгаш Европага тургустунган амгы байдалга холбайт Совет Эвлялинниң тургузу СССР-ниң, Польша Улуу Республиканын, Чехословак Республиканын, Герман Демократтыг Республиканын, Венг Улуу Республиканын, Румын Улуу Республиканын, Болгариянын Улуу Республиканын болгаш Албаниянын Улуу Республиканын Чазактарынын Европага тайынын болган аймыл чок чорукту хандырарын талазы-биле европа чурттарынын Москва чөвүлө хурамына декабрь 2-ле хүдөө алган Декларациянын текстини Совет Чазактын нотамында камепрган.

Париж дугуржулгазына ат салзыныга болгаш Европага тургустунган амгы байдалга холбайт Совет Эвлялинниң тургузу СССР-ниң, Польша Улуу Республиканын, Чехословак Республиканын, Герман Демократтыг Республиканын, Венг Улуу Республиканын, Румын Улуу Республиканын, Болгариянын Улуу Республиканын болгаш Албаниянын Улуу Республиканын Чазактарынын Европага тайынын болган аймыл чок чорукту хандырарын талазы-биле европа чурттарынын Москва чөвүлө хурамына декабрь 2-ле хүдөө алган Декларациянын текстини Совет Чазактын нотамында камепрган.

КЫШКЫ АГРОТЕХНИКТИГ ХЕМЧЕГЛЕРНИНГ ПЛАНЫН ЧЕДИИШКИНИНГ КҮҮСЕДИР

Бистяк областың көдө ажыл-агый ажыдакчылары СЭПН ТК-нин сентябрь, февраль-март, июнь Пленумдарынын шийтширлерин амдырапта ботандырышсаң, көдө ажыл-агыйның жөндөүр талаш-биле бо чылым уаг чедишкенин чедиш алган. Колхозтар болгаш МТС-тер тарааны болгаш көдө ажыл-агыйнын өскө-даа продуктуларын бүдүрерин көзүктөткөн. Бий-Хем район иштинин-биле тармагынын бүгү шөлүндү гектар бүрүдүндө 19 центнер ажыг тараа культураларынын дүжүдү алган. Улуг-Хем район тармагынын бүгү шөлүндө база-ла эки дүжүттү ажаап алган.

Барымы-Хемчик районунуң «Большевик» колхоз 499 гектар жымытасында гектар бүрүдүндө 30 ажыг центнер дүжүттү чедиш алган. Бай-Тайга, Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл болгаш өскө-даа районнарнын алгачкы хой колхозтары тараа, ногаа культураларынын бедик дүжүдүн өстүргөн.

Көдө ажыл-агый чылымын түнөөлөрүнө бот-оокургаар чорук биске турбас ужуруг. Бедик дүжүт чедиш аларынын баш бурунгаар чорудар хемчеглерин кышкы үенин дүргүзүндө ботандырыш сөгдараалды болбас чутула соруга болур. Чөөн-Хемчиктин «Коммунизмге өркү», Каз-Хемдин «Кызыл тулк», Бий-Хемдин «Кызыл тараачын» база өскө-даа көдө ажыл-агый артындары үренин аргылашкынын доозар чыгыдым, худ, куш өдөж чынып турар, тарылга шөлүңө өдөк сөөртүр он-он шапактыг айттарын тускайлап тургусулаан. Чугае «Коммунизмге өркү» колхоз бедик өдөж төгөрине 20 шапактыг айттарын тургускан, колхозчулар кыш дүргүзүндө ногаа шөлүңө 400 тонна, кызыл тараачын үренин устастогунга 300 тонна өдөжтө төккөн.

Бедик дүжүт өстүреринге тус чериниң удобрениелери кайы хире ужуру-дузаның болуу турарын мурнакчы тарааажылары дурудугаа бүдүрөткөн. Чижээ, Улуг-Хем районунуң «Күш-ажылдыг хостуу» колхозунун өдөк-биле удобрение кылган черинин бо чылым дүжүдү удобрение кылбаан шөлүңө дүжүдүндө 3—4 центнер хой болган. Чөөн-Хемчиктин «Коммунизмге өркү» колхозунун огород бригадасынын кезиктинери 1953 чылда картофал, ногаа шөлүңө 300 тонна ирик-өдөк төккөн, картофалдын болгаш ногаанын дүжүдү он мурнукамы чыдырынынан 3 катап көвүдөн. Танды, Каз-Хем, Бий-Хем райондарынын мурнакчы колхозтары тараа болгаш ногаа культураларынын шөлдеринге тус чериниң удобрениелерин кылбаа-биле ажылга эгелеш.

Хөрдүнүң удобрениеси—чер ажылынын культуразынын көдүрүшкүңүнүң болгаш дүжүттүн өдүзүленин эң-не чутула негелдеш болур. Устүндө айткан райондарын колхозтары өдөк, худ, куш өдөж дөж ишаш тус чериниң удобрениелерин чымырче уаг кичээнгейин салым турарын ужуру ила.

Идиг болза-даа, областың элөөн хой колхозтарынын тус чериниң удобрениелерин үнөлөп көрөйүн турар. Колхозтар 1953 чылда өдөк сөөртүлгөсүнүн планын чүгө 48 хуу күүсеткен. Кызыл, Барымы-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем райондарынын

көдө ажыл-агый артындары органиктиг удобрениелерин ажылаар талаш-биле багай ажылдаан. Райкүдескомнар болгаш машина-трактор станциялары бо чутула херекти боттут удурутпай, ала-чаагаарлаашкына кырып турганымдан тус чериниң удобрениелерин белеткээриниң болгаш тарылга шөлдеринче сөөртүрүнүң планын күүсетингөөн. Удобрениелерин ажылап турган, бедик дүжүттү чедиш алган мурнакчы колхозтарын дүржүдүгү колхозчуларга таныштырар ажыл чорутушмай турган.

Тус чериниң удобрениелерин белеткээр болгаш тарылга шөлдерин сөөртүрү дугайында область Советиниң күүсетки логитини шийтир үндүргөн. Бистяк областың колхозтары 1955 чылда тарылга шөлдеринге 40 муң тонна өдөжтө сөөртүр төгөр, 78 тонна худду, 40 тонна куш өдөж чыгар. Соруга болза, райкүдескомнар, МТС-териниң удурткучулары болгаш тускай артемикалары бо чутула хемчегин чорударында кыштын таарымчалыг байдалын ажылааш, өдөк белеткээр болгаш сөөртүр ажыды колхозтарга эки органикаастары болур.

Хамыктың мурунда кайлаар, кайы устастогарга өдөжтө сөөртүрүнүң, худду, куш өдөж база чадагаарынын тодаргай планы хову бригада бүрүңгө кылдыган турары чутула. Анаа доктаамал ажылдаар колхозчуларын база тырттар күштерин колхозтарын баштаар черлерин тургузар ужуруг. Тус чериниң удобрениелерин мал фермаларында иракта тарылга шөлдеринче тракторлар-биле сөөртүр чедирер дугайында артындарын баштаар черлерин машина-трактор станциялары-биле көрөз чарар херек.

Барымы-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин, Чөөн-Хемчик болгаш өскө-даа районнар агротехниктиг арга—шөлдерге хар мзырдырар ажылды амдыгаа чедир негелтерейти турар. Ол агротехниктиг арга дүжүттү бедиктеринге уаг рөздүгү болуу турар деп чүвени мурнакчы колхозтарын дурудугаа көргөткөн. Бий-Хем районунуң «Кызыл сымлыс», Кочетов аттыг колхозтарынын 1953—1954 чылдарын кыжынында тарылга шөлдеринге хар мзырдырарышкыны гектар бүрүңгө 4 центнер дүжүттү немей берген. Хар мзырдырарышкынын болза, кышка таарымчар күзүн тараа тараа культуразынын сооктан камгаарынын бүдүрөдиг ченсө болур. Хар мзырдырарышкынын шык мөөңсөрүнүн арганын база өдөр, эң-не шык хөрдүңгө чынып тарылар тарааларын тарылашкы чорударына, а мичанган эки үңүш-дүжүттү чедиш аларын хандырар.

Хар мзырдырарышкынын чедишкенин чорудары Советтериниң, МТС-териниң болгаш колхозтарынын удурткучулары колхозчуларынын ортуңуна эки органикаастык ажылды чөп ботандырышкан хаммаарыр. Бо чылым хар мзырдырарышкынын язы-бүрү аргалар-биле чорутуш турары чутула. Колхозтар хар мзырдырар шаараш калбак мыштарын, шабаныларын болгаш бүдүлктарын хар мзырдырар кылдыр тарылга шөлдеринге таарымчар тургузар, харын бөдүңдүр, ооргалай оваллаар херек. Илчарга хар чутула моондактар чоотугаа өвөс, харын

оортан элөөн ирак хемчөөдиг черге мзырдырарышкыны турар. Хатка уткуштур хар моондактаашкыны бедик болган худду-на, хар күштү-биле хөртүктөлөш доктар.

Колхозтарын баштаар черлерин өдө ажылды чедишкенин чорударынче онза кичээнгейин салыр херек. Чамдык колхозтар эртен чылым тарыга шөлдеринге өвөш хар оваллап кааш, бо талашы-биле ажыл ам күүсетингө деп санап турган. Бо чылым шак идиг частырынын бөдүрбөс ужуруг.

Хар мзырдырары-биле кылган шаараш калбак мыштарын бедик—75—100 сантиметр, узуну—1,5—2 метр болур. Шаа идиг калбак мыштар хаттын күштүгү келер уучуе удуу доора келдири, чамгыс-чамгыс азы бир черге ий-ий кылдыр салдыган турар, оларын арганын чижек хемчөөн—80—90 метр кылдыр тургустунар. Хар мзырдырар шаараш калбак мыштарын колхозчулар шаа шаараш таарымчар тургузуу, гектар бүрүңгө шаараш калбак мыштарын кыш дүргүзүндө ий катап сөдүгү тургузар ужуруг. Илчанган гектар бүрүңгө-ле 100—110 кезек шаараш калбак мыштар негетини турар.

Хар мзырдырарынын эң-не бөдүүн арганы болза, харын чаландары бөлери болгаш оваллаары болур. Хар чута үдө каат харын 10—12 сантиметр кылым кылдыр чаллап, оваллап болур. Хар чаландарын бедик—35—40 сантиметр болгаш узун дүртү—5—20 метр, оларын арганын хемчөөн 10—20 метр болур. «Элегес» совхозу болгаш Бий-Хем районунуң чамдык колхозтары кышкы үдө ларын чаландарын тургузуу, хар мзырдырарышкынын чорудуп келген. Хар чаландарын арганын хемчөөн 8—10 метр кылдыр кылдыр.

Колхозтарын баштаар черлерин кышкы агротехниктиг хемчеглерин күүседир талашы-биле хар мзырдырар шөлү ажыл планында тодаргайлаар болгаш ол ажылды чорударынын арганын, хар мзырдырар шаараш калбак мыштар белеткээрин тодаргай айттыр ужуруг. МТС-териниң агрономдар колхозтарынын даргалары-биле болгаш хову бригадаларын бригадирлер-биле кааш, хат аайы-биле дүшкөн харын тарылга шөлдеринге мзырдырар, чооголарже, ийгидарже, ойчиктерже болгаш онгарларже дүжүр хадымдырар харын камгаладыг тургузар дөж бүгү хемчеглерин алыры чутула.

СЭПН ТК-нин февраль-март Пленуму тус чериниң удобрениелерин хой-биле чымыр болгаш ажылаарын хандырар дугайында партия, совет болгаш көдө ажыл-агый органдарына худаткөн. МТС-териниң директорлары болгаш тускай артемикалары, колхозтарын даргалары өдөк сөөртүрүнүң, худ болгаш куш өдөж чымырдын планын чутула чокаа күүседир болгаш тарылга шөлдеринге хар мзырдырар дөж шийтирлер хемчеглерин алыры чутула. Бо бүгү хемчеглер 1955 чылда бүгү тарылга шөлдеринге бедик дүжүттү чедиш аларын хандырар.

А. ГЛОТОВ.

Кичээнгейни мал кыштагаладышкынынче

Тес-Хем районунуң Сталин аттыг көдө ажыл-агый артеми кыштагаладышкынын белеткелин чотугуу өйдө органикаастары. Колхозтуң баштаар чери эртен чылда кыштагаладышкынын частырыларын катаптаас дөж чотугуу түнөөдиг кылбаан. Эңир чылым иштинин мааныга эки мынарыг кажааларын, четчир салым чөп суурун баш бурунгаар хандырбааны-биле малдын өзүн хөраар чоруктары өвөш өвөс тургузаан.

Бо чылым мал кажааларынын тудуунуң болгаш кыштагаладышкынын белеткелин күдү депнеге чорудуп келгенде амга чедир элөөн хой маллар доң черлерде турбушаан. Чамдык кажааларын серилери чөп, эрчи кажааларын селтегелерин кылбаан болгаш иштин аштап, көрженин контарбаан. Хойжу Ногаачына—314, Дагбаз—467, Улааоода—510 баш хойлар чадагай кажааларда турар болгаш 400 баш хойлар шуут кажаа чөк.

Кыштын берге үдөрүндө сөдүп көдөр арык кыштагаларын баш бурунгаар белеткөөн. Ол ишаш кыштагаларда мал чөмөрин сөөртү чедирбөөн.

Кыштагаладышкы бо хире багай байдалда турда колхозтуң баштаар черлерин боттот хемчеглерин албай, ол ажылды ала-чаагаарлаашкыныч килгерен. Ам малды кыштан хүр алырар дөж колхозтуң баштаар чери болгаш ила партия өгө органикаастык практиктиг хемчеглерин алыры негетини турар.

А. ДОРЖУКАЯ.

Кыштагаладышкыга багай белеткелге

Чөөн-Хемчик районунуң Жданов аттыг колхозта мал кыштагаладышкынын багай органикаастарын. Колхозтуң мийметин даа малын 3 кезек черде кыштагаладышкыга болза, херек кырында кажааларын шынары багай, 2 кажааны чыраа-биле аргаан, 100 ажыл баш инектерини кышкы кажааны шуут чөк бөоп турар. Амгы үдө ол инектер доң черде турар.

Малдарын кажаа-биле хандырар дугайында колхоз баштаар чери болгаш тудуу бригадалар боттот хемчеглерин алыры негетини турар.

М. СЫНАА.

Парлатынмаан чагааларнын изи-биле

Барымы-Хемчик районунуң Кызыл-Мажалык ногаанын эргелекчи эш И. Некипелович маганнин хаая ажалдып, комдуула-ла болуңуң ажылын кыды турарын болгаш маганинде чутула номнар чөк болуу турарын «Шың» сөдү редакциясына көдө бажычч блжээ.

Ук материалдык ила-биле хынаарга айтыган фактылар шык болган, маганин эргелекчи эш Некипелович ажылында үндүргөн болгаш чоңун хой хөргөлү турар номнарын ол маганинче чоруткан деп областың культура эргелекчинин маганинини ораалкыны эш К. Араччаа редакцияга дыңаткан.

Ф. СЕГЛЕНМЕЙ

НИНА САЛЧАК КАНИКУЛДА

(Уланчылы. Эгези № 245 (3182) «Шында»).

РАССКАЗ

Нинаның чиктени суурун ужу-кыдыныга каш-ла минута иштинде дыргын аларган. Ол хаалатты меде колхозчуларын үйүгүнү чаштадыр бот кырында оттур сопкан. Колхоз даргазы бүгү-ле шымырак өз колхозчуларын Нинанын илазөрүнө дүргөн айтканын турган. Бир каш кижик хем уунду аалдарын айткын сир кара мань-биле айт кырында айтканын кезирин, чамдымы суурун алаанда, үстүнде чоктаан ооргаларын мөөстеди, арга чарыктады, кырады дилээр болган. Олар бот-бодун үргүчү кий дикши чорутуу болгаш эң кичээнгейлиг дынааалар бөоп дугуружуп алганар. Электростанциянын директору өз дүне сайтылгаанын дааны асы кышыр худаткенин алган. База бажың бүртүү ол дүне лампазын өжүрбөс болгаш сонга пестерин тыртпас, иттарын багалар болгаш эжина дүжүчөөс болганар.

Ол көргүчүгү медеки колхоз даргазын хөорайда Нинанын алааныга пат боорда телефон-биле чамдычтан. Урунчун алаан чутула «бодиптыгыс» деп сөстү арай деп чугаалаан.

Кырган аванын өөндө улау-ла хой. Ила дышколчак уруугар-даа бар. Кырган авай бүк-баш кылдыр илгал алган, ишкиринишпаан орган, кижик бүрү-ле чамгыс-ла чүвени хуузунда даржылым боданган.

Ол арганын Мезил-хелиң чылдыртын кырып келген. Кым-даа өгөч онза хайгаарал салбаан. Чугае кырган аванын ишкиринишпаан арай соккай хона берген. Мезил-хелиң шо каап көрүп дилээ. Ол—Нинаның чиктени черге анаа өвөс деп билдеш, шажынынын «шынчамын» бүдүрөдигсез боор. Кым-даа ол дээрине оон үргөлийн деткээнен. Илчазда-ла элөөн болганда кырган авай корга-корга Мезил-хелиңге шо каарын чөпсөөрөөн.

Хелиң калбак мыш алыртын алган, баарына салгаш, шала кырынга маспактанып олурун алган. Хиреккенден кылаа берген хөргө хавынын иштинден уагчуга берген үш кара шоуну ужулаш,

Хелиң сырбан дөж. —Бо хугбай чүвөлөрүң-биле мээң бажымыңды бузартааткын!— деп кырган авай эгелеш.— Баир шеригте турда, аараан деп чагаа көөрге, «Ол шеригте барбас ужуруг кыжи бузартааш, эгелдер!» деп улау караанч чажын ижи мегелеш сөн. Баир абанын эрттиргеш каа калык чедип келчип, чөп? Бир чылым Бораның бичиң уруу тыртын аарый бөөрге, «эмчи шыдаас, мен экиртп менден аазааш, база өдүрүп каанымын кым утпаанам? Илчарга бурунч чылым ол-ла өгүң чаш уруу база кычаар аарый бөөрге, Кызылга эмчилер тынын алы чөп? Олар мүдүдөжүн дамчыттыр өжөн өжирин. Ол урунгу база «эмчээй!» деп турдуң, база өдүрүп каар чаштын. Ам бисти мегелээр, бистич карааныс чажын төгөр дөж келдиң бе, сөк! Шанады калган ирей-биле чаа өдгөненинче хола бурганын биске сыган тургаш, оң орнуңга чагыс ала шарыктың алганынын билди сен бе? Кырып келген эжид дүдүр! Ма, бо бузар чүвөлөрүң алгаш үш, сөк!— дөж, шоларын хелиңниң арганыче чажыпкан.

Мезил-хелиң дүвү-далаш-биле шоларын чынып сөн ал-ла, эжикке бир тендирөөн, дашлаар шуурган арганыче үш берген. —Чоңуну караанын чажын ижин, хала чүвезин чип чораш кылдың сөкки колхозтуң худаткенине тургузар херек чөк, девескөзүңгө-даа оон чыды түрбөс болза эжи-дир ийин. Көчүгү хоралыг чылынын бузар шоларын туткан холаарым чуп алың!— дөж, кырган авай чүрү демилге барган.

Нинанын дилеп чоруткан кижилер уурук-сууртукан дагларже үнгөнер, амдыкында калың-даа түнөл чөк, мичангаш олар муңгаш, хомудуңгү чоразанар.

Нина калдыр чөп чери шир чорутуруңга кижилер бажык-ла бүдүрөйин, илчазда-ла урут шуурганга касып, бир черге доңуп өлгөн боор деп коргунчуг болгаш көргөңчиг бодалым бажында үндүр октап турманар.

Эрдам номчуучу, амдымында ол хөк-

Көдөз черлерни радиождурар ажылды күштелдирер

Бистяк областың ажылчы чоңарынын материалдык чагай байдалын экиндер болгаш культуруг деннелин бедилер дугайында Коммунист партия болгаш Совет чазак хун бүүр салым салым турар. Бо дугайында Совет Тываның 10 чыл дүргүзүндө улау ажыл-агыйнын болгаш культураның бүгү адырларына чедиш алган улау чедишкенине тодаргай херечи болган.

Областың ажылчы чоңунуң культуруг деннелин бедилерин хөргөне радиождурга улау рөзмө ойноп турар. Моңу барымдалаш, ажылчы чоңар депутаттарынын область Советиниң күүсетки комитетин болгаш СЭПН обкомунуң бюросу 1954 чылдын июнь 14-те «Тыва областың көдөз черлерин радиождурарга моон сөдүгү чагай сайырадыр болгаш доозар хемчеглер дугайында» шийтирени үндүргөн.

Бо шийтирени ботандырар талашы-биле Харылаа министрствозунун область эргелел элөөн ажылдарын кылган. 1954 чылдын июнь 1-те чедир областың колхозтарынын 40 хуузу радиождуткан турган болза, октябрь 25-ке чедир оларын 60,7 хуузу радиождуткан. Бөдө черлерин радио бедилерин болгаш радио дамчылга-таанын точаларын тургузар болгаш оларын чартып кылдыр талашы-биле биче өвөс ажылдар кылдыган.

Илаа бугаар 640 салым хүлөөн алыр радиоточкаларын тургузар ужуруг турган, 9 айлар дүргүзүндө 535 радиоточкаларын тургускан. Бо үенч иштинде Чаа-Хөл районунуң Ленин аттыг, Каз-Хем районунуң «Сталинчик өркү» болгаш «Большевик» колхозтарда, Тес-Хем районунуң Ленин аттыг колхозта чаа радио бедилерин тургустунган. Колхозтар радио бедилеринге ажылдаар анык кадрларын белеткээр ажыл элөөн органикаастыг чоруткан. Радиождуткан колхозтарда ажылдаар турар Харылаа министрствозунун органдарынын өөртөкени радиостер болаа нургузайында колхозтардан болуп турар. Радиост тыла кадрларын салым өзүп турар.

Областың райондарында бүрүң-биле радиождуткан районнар хой. Бий-Хем, Каз-Хем, Чаа-Хөл болгаш Тес-Хем райондарын колхозтарынын радио бедилерин үлгөргөн ажылдап, чоңун негелдешин эки хандырар турар.

Бо чедишкенир-биле кады көдө черлерин радиождурарын хөргөне улау чөптөстөр бар болуп турар. Радиождуганын планын элөөн хой районнар күүсетпей турар. Чижээ, Тес-Хем району бо чылым 35 радиоточка тургузар ужуруг турган, чүгө 25, Каз-Хем—95 радиоточканын 65, Сүт-Хөл—55 радиоточканы—37, Төкү 55 радиоточканы—21, Чаа-Хөл—65 радиоточканың 41-ин кылган. Барымы-Хемчик, Эрзин, Бай-Тайга болгаш өвүр райондарын колхозтарында бо талашы-биле ажыл сула чоруп турар.

Чамдык райондарын радиождуткан колхозтарында радиоточкаларын көчүт

өвөш. Улуг-Хем районунуң Ленин аттыг колхозта колхозчуларын бажычырында чугае үш радиоточка бар. Чөөн-Хемчик районунуң Сталин аттыг колхозта колхоз конторазында болгаш колхоз даргазынын бажынында өскө черде радио чөк. Кызыл районунуң колхозтарынын радиождугааш оожум чоруп турар. Районда бар чажыс радио бедилери (Чылаов аттыг колхозта) бөш аккумулятор чөтүндө ий чыл ажыр ажылдавай келген. Кызыл хооранын харылаа конторазы бо району радиождурар дугайында айтканын шийтирлерин уламыктырып турар.

Бо ишаш фактылар Таңды районунуң чамдык колхозтарында база бар. Чижээ, Балгазынын Мураевка суурда радио бедилери радиолампазын херексели чөтүндө радио ажылдавай турар. Радиождуганын планын чамдык райондарын күүсетпей турарын кол чылдаганын бола райондарын харылаа конторазынын начальниктери көдө черлерин радиождурарын чугулазын чедир үнөлөйи турары-биле тайылбырлатынар. Радио болза масаның политиктиг болгаш культуруг кичижигеленин чутула ченсө болуп турарын оң болбой турар.

Чөөн-Хемчик районунуң харылаа конторазынын начальниг эш Бельзиков көдө черлерин радиождурар ажылды экини айтканы кылдыр билеп турар. Районунуң 8 колхозтарынын чугае чажыс радиоларын турган. Район төвүндө чурталаа бажынынын чүгө 50 хуузу радиождут. Радио дамчылганын болуп турда үн тодаргай дыңаабас чүүлөр бар.

Областың харылаа эргелел радио бедилерин болгаш радио дамчылгазын точаларын тургузарын болгаш чартып кылдырарын планынын күүсеткеленин хыналдызын кошкаш тургускан. Көдө черлерин радиождурар талашы-биле райондарын харылаа конторазынын ажылдаа практиктиг дузалаанын өвөш көртүзүп келген. Харылаа эргелелин илжөөр-техниктиг ажылдакчылар районнары хала барып турар.

СЭПН райкомдары болгаш райкүдескомнар радиождугаа ажылын чорудары-биле харылаа органдарын колхозтар-биле көрө чарырга чотугуу дузаламчыны өвөш көртүзүп, облкүдескомнуң болгаш СЭПН обкомунуң бюросунуң шийтирени күүсеткелени контролдавай келген. Хей-хөй колхозтар колхозтарын радиождурары-биле күрүңгө берип турар чөлизин чөп ажылдавай, радио бедилериниң болгаш радиоточкаларын тудуушкунуң планын үзүп турар.

Көдө черлерин радиождурарын чугула соругазын чедишкенинги шийтирлерээр болгаш бо талашы-биле илжөөн чөптөстөрн кыска усаада уузкаары чарылаа органдарын база партия, совет органдарынын чутула соругазы болур.

Т. ОЮН.

Шак кычаар дөж шийтирлөөш Нина турган дааның арга чарын куду баддыпкан. Оң арын уаг кижик деп шийтирлер болгаш ширин аларган. Анаа ол дагы куду баддыр төң берге турган: кады, кадыг хөртүктөрүн. Бажы салымды куду шип деп болур. Ол чамдыкта оурутун, чамдыкта оураа сөн баддып орган. Оң чотула хөңчүлүг диктериниң асмылаа хар устунгаш, буттарыга өчтөйи-биле эрип чораш.

Арай боорда чилчк үстүп чораш, хойга чедип көөрге, тергин чараш хой болган, а оң ийи хураганарын некиндер-даа артык хөргөң ал-өк төрү-ла. Дүң зооханинтин келер үдө алап турган хураганары бо-ла болгай. Олар ула-турга атпанын кылашканын турганар. Хой оодаларын хонталаш, үзүптер боор дөж, Нина кезек чадавай турган. Илчазда-ла хой Нинаның чүтө келгени билген чүтө дөж, ону ш тыртып турары илден.

Нина хураганарын тулуп алырга, хой «хүдөөдү бердик» дөж ишаш салым илай болган. Нина корга берген. Хой чоруй барга, чазыкан ашаар-ла болгай.

—Кай баарың ол, мезегей?!—деп, илчар чалып алгырган, хураганарын дедир черге салышкан. Илчарга хой дедир алып маңап келген.

—Илчарың-аа, сен! Теңдерин каапкаш кайлаар баарың ол, кара салым! Сен чоруй баарыңга чазыкан канчаар мен, кара салым! Сен чоруй баарыңга чазыкан канчаар мен, эжим. Че дүргөн чоругулар—дөж Нина ийи хураганын эргелеттишсаа, бодукташ алган. Хой бирде маңап чоруй баар, бирде Нинанын мурунга алгырын чедип келер болган. Хой дыка ирай бөөрге, хураганарын черге тургускан, тооптаал ап чораш. Нина дөңү бадды келгени арга чарыкты дедир үнү чадан каан. Ол херек чөк, боттап кижеге-даа ону өрү үени берге турган. Ам Нина өз өнениң иштин куду баткан, шылаа-лап доганыр деп шийтирлеш алган. Илчарга чүгө дүргөн-не деп сөткөлдүг баддыкан.

Хүн шагда-ла көүдөбөстөөн. Нина, ол чүр хараа онуга-чылды өскө бирде ирак, бирде чөк бажып, чамдыкта ийинде чум харже буттары шымынын бар-ла чораш. Оң арын бодуучу назымыга дүшөөс, шымын шийтирлеш. Анаа чедип көлгө-

нин бичиң-даа бүрүдөтпайн, харын-даа үнөлөп чораш:

Даглар бажында будуттар баштай оожум, оң дүргөн дикрейп эгелеш. Удаткан чөк дөж караңгылап келген. Нина чамды дүргөн караңгыларын болаан. Байгы-ла куду-биле ула-тура шокку-ла орган. Хураганар улам-ла аар апар чыткан болгаш артында деп чорбас: болганчө-ла баштары өрүлөш, бел кезин куудулаш, буттары зарга с

